

Nr 263.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl; given Stockholms slott den 29 maj 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 maj 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, NOTHIN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, VENNERSTRÖM, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför:

Under våren 1933 hava framställningar gjorts om förbättrade avsättningsförhållanden för potatis, därvid bland annat berörts frågan om tillverkningen och försäljningen av potatismjöl. Sålunda hava *Carl L. Hansson, Dalby m. fl.* i skrivelse den 13 mars 1933 hemställt om åtgärder för att innehavare av lättare jordar i södra Sverige måtte genom befrämjad industriell beredning av produkter av potatis hjälpas i sitt bekymmersamma läge. Vidare har *Kristianstads lantbruksklubb* i skrivelse den 18 mars 1933 framhållit svårigheterna att finna avsättning för potatis samt hemställt, att frågan om matpotatis- och stärkelsepotatismarknadens *ra-*

Bihang till riksdagens protokoll 1933. 1 saml. Nr 263.

tionalisering måtte tagas under överbägande. Därjämte hava *Ola Jeppson m. fl. ombud för ett den 27 mars 1933 i Sölvesborg hållet möte mellan potatisodlare och potatismjölstillverkare i Skåne, Blekinge och Småland* i skrivelse den 5 april 1933 hemställt, bland annat, att utredning måtte verkställas angående åstadkommande av förbättrade förhållanden inom potatismjölsfabrikationen. I sistnämnda framställning har anförts bland annat följande.

På stora områden i Kristianstads och Blekinge län samt södra Småland bedreves jordbruk på av naturen mycket mager jordmån. Genom en sedan generationer bedriven intensiv potatisodling hade jorden därstädes emellertid kommit i ganska god kultur, och så länge möjlighet till lönande avsättning av den odlade potatisen förelegat hade, trots jordens karghet, ett något så när lönande jordbruk kunnat drivas. Därför hade också därstädes mer än i någon annan del av landet uppstått ett stort antal småbruk och egna hem, vilkas ekonomi baserats på animalisk produktion och i synnerhet på potatisodling. Under nu rådande förhållanden kunde emellertid potatisen i många fall ej avsättas ens till priser, som täckte hälften av produktionskostnaderna. Stora mängder potatis kvarläge, för vilka ej funnes möjlighet till avsättning. Det vore av största vikt att snarast finna utvägar för avsättningen av potatisen till priser, som täckte produktionskostnaderna, enär i annat fall inom kort innehavarna av dessa jordbruk stode inför en fullständig katastrof. På grund av jordens beskaffenhet hade dessa jordbrukare och i synnerhet småbrukarna ej kunnat draga nämnvärda fördelar av de av statsmakterna vidtagna åtgärderna beträffande spannmåls- och sockerbetsodlingen m. m.

Att läget blivit så kritiskt berodde ej på utökade arealer eller av rationellare odlingsmetoder ökade skördar. Såväl beträffande areal som skördemängd hade potatisodlingen i berörda trakter under de senaste åren nedgått med ungefär 30 procent i jämförelse med förhållandena under åren närmast före 1914. Sålunda växlade potatisarealen i Kristianstads län åren 1907—1913 mellan 23,081 och 25,300 hektar, och skörden hade under sagda tid i nämnda län utgjort i genomsnitt per år 370,000 ton. Under åren 1929—1932 hade arealen varierat mellan 17,649 och 18,820 hektar och skörden utgjort i medeltal 233,000 ton.

En medverkande orsak till de framkomna avsättningsförhållandena vore, att, medan ganska betydande mängder potatis tidigare såsom matpotatis försålts från Kristianstads och Blekinge län till mellersta och norra Sverige, sistnämnda bygders befolkning numera själva odlade sitt behov. Av än större betydelse vore, att åtgången av potatis för tillverkning av sprit avsevärt minskats. Svårigheterna hade förvärrats genom de kaotiska förhållandena vid landets potatismjölstillverkning. På grund av omöjligheten att få till stånd en fullständig sammanslutning mellan landets potatismjölsfabriker hade läget till den grad urartat, att lantbrukarna ej kunde erhålla mer än ungefär 15 öre för 1 kilogram potatismjöl, oaktat detsamma med nuvarande tullskydd, 20 öre per kilogram, ej kunde importeras till lägre pris än 35 à 40 öre per kilogram.

Vad anginge de beklagliga förhållandena inom potatismjölsfabrikationen syntes genom ett ingripande från statens sida — i likhet med vad skett på mejerihanterings område — en sammanslutning mellan landets potatismjölsfabriker kunna åstadkommas för undvikande av de oerhörda

förluster, som nu tillfogades de under de svåraste ekonomiska förhållanden arbetande potatisodlarna. Otaliga försök att samla alla potatismjölstillverkare i en för alla välbehövlig sammanslutning hade gjorts, men utan att tillfredsställande resultat kunnat uppnås. Nya fullständigt obehörliga fabriker hade också uppbyggts av personer, som utan att tillhöra sammanslutningen velat tillskansa sig fördelar på den befintliga sammanslutningens bekostnad. Härigenom hade bland annat uppstått ett planlöst slöseri med investerat kapital. Det vore därför nödvändigt att, för trygghet av en sammanslutning på detta område, förbud utfärdades mot byggande av nya potatismjölfabriker samt stadgande gäves därom, att ny fabrik endast finge anläggas efter tillstånd av regeringen och i så fall allenast på sådan plats, där verkligt behov föreläge.

Till närmare utvecklande av sist berörda förslag har i förevarande skrivelse återopats en skrivelsen bilagd p. m. om tillverkning och avsättning av potatismjöl, vari anförts följande.

»Konkurrensen mellan fabriker inom den s. k. stärkelseeringen och de utom ringen stående fabriker har lett till ett fullkomligt ruinerande tillstånd på potatismjölsmarknaden. Det pris, som potatismjölet f. n. betingar, är så lågt, att de fabriker, som grunda sin tillverkning på inköpta produkter, under den gångna säsongen betalt så lågt pris som 6 öre per stärkelseprocent och hektoliter, d. v. s. 90 öre hektoliter för potatis med 15 procent stärkelse. Innehavarna av sådana fabriker beräkna en viss vinst per använd hektoliter potatis, varför förlusten på alltför lågt potatismjölpris helt går över jordbrukarna.

För närvarande är det så gott som otänkbart att förmå de olika fabriker att frivilligt ingå i en enda sammanslutning för att därigenom kunna stabilisera marknaden. Åtskilliga försök ha strandat.

En gemensam organisation är emellertid nödvändig ur flera synpunkter. Sålunda måste jordbrukarna ha utsikt att erhålla rimligt pris för sina produkter, om det skall kunna gå att fortsätta med jordbruk i de magra sand- och grusjordsdistrikten. Småbrukarna, som numera ej kunna erhålla arbete utom hemmet, måste helt naturligt odla arbetskrävande grödor. Förstöres potatisodlingens ekonomi, är det fara värt, att de flesta småbruk inom potatisdistrikten komma att nedläggas. Då de flesta småbrukare ha statens egnahemslån, blir det i sista hand staten, som blir lidande på en ödeläggelse av potatisproduktionen. Genom en ordnad avsättning av fabrikspotatis lättas marknaden också i de delar av landet, som huvudsakligen odla matpotatis.

Därest en enda avsättningsorganisation för potatismjölet kom till stånd genom statens försorg, skulle man kunna vinna utom ovan angivna förmåner, en effektiv kontroll av kvaliteten på det tillverkade potatismjölet och sådan kontroll av priset på potatis och potatismjöl, att delägarna i sammanslutningen ej bleve obehörigen gynnade på konsumenternas och övriga potatisodlares bekostnad.

Dessa fördelar skulle i stort sett kunna ernås, om det genom statens försorg bildades en organisation enligt i huvudsak följande grunder:

1. Alla nuvarande stärkelsefabriker beredas tillfälle att ansluta sig i en försäljningsorganisation benämnd Sveriges stärkelseförening u. p. a. här nedan kallad föreningen och nya fabriker få ej uppföras utan efter av Kungl. Maj:t givet tillstånd.

2. Allt inom landet tillverkat potatismjöl och övriga stärkelseproduk-

ter skola försäljas genom föreningen, vilken ock äger att reglera och på respektive fabriker fördela årstillverkningen av potatismjöl.

3. Föreningens angelägenhet handhaves av en styrelse med 5 ledamöter, varav en skall för en tid av fyra år utses av Kungl. Maj:t och tillika vara föreningens ordförande. Övriga ledamöter skola väljas å ordinarie föreningsstämma för en tid av två år, dock så att första gången väljas 2 ledamöter för en tid av ett år.

4. Vid föreningsstämma äger varje till föreningen ansluten fabrik en röst för varje påbörjat under föregående tillverkningsår tillverkat 1,000 deciton potatismjöl.

5. För granskning av föreningens räkenskaper och styrelsens förvaltning skall Kungl. Maj:t utse en och föreningsstämman två revisorer.

6. Kungl. Maj:t äger utse en kontrollant, som skall tillse, att föreningen ej saluför underhaltiga produkter.

7. För potatis, som uppköpes från utom föreningen stående odlare, skall minimipris bestämmas av en prisnämnd bestående av tre personer, varav Kungl. Maj:t utser en, föreningen en och hushållningssällskapens ombudsmöte en.

8. Ersättning åt av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot och revisor samt kontrollant bekostas av föreningen.»

Rörande vissa *allmänna förhållanden inom potatismjölsfabrikationen* må meddelas följande.

Tillverkningen av potatismjöl åren 1927—1931 i riket och inom Kristianstads och Blekinge län belyses av följande ur den officiella industristatistiken erhållna uppgifter. (Uppgifter för 1932 föreligga ej ännu.)

	Antal fabriker ¹	Tillverkat potatismjöl					
		prima		sekunda		gråmjöl	
		kg.	kr.	kg.	kr.	kg.	kr.
Hela riket							
1927	(74) 72	8,804,741	2,814,462	173,741	40,384	172,560	13,527
1928	(96) 94	11,565,666	3,547,395	228,433	66,146	259,782	17,827
1929	(112) 110	19,767,033	5,613,516	423,261	96,467	407,668	21,737
1930	(102) 100	19,786,683	3,829,886	664,710	103,979	402,897	15,597
1931	(54) 52	9,290,634	1,342,549	133,950	18,499	93,065	3,244
Blekinge län							
1927	(45) 44	4,468,039	1,553,280	53,194	15,270	119,230	8,307
1928	(51) 50	6,673,134	2,023,078	93,989	27,246	188,932	10,260
1929	(58) 57	10,644,491	2,927,273	218,578	42,374	236,194	10,383
1930	(51) 50	10,382,234	1,916,477	135,700	17,857	170,149	5,464
1931	(27) 26	5,584,475	725,261	26,500	4,000	43,950	1,172
Kristianstads län							
1927	26	4,000,214	1,163,082	112,747	23,301	24,230	2,093
1928	42	4,624,818	1,440,462	130,944	37,850	56,250	4,717
1929	48	8,275,896	2,442,116	195,283	51,743	128,761	7,623
1930	45	8,407,476	1,691,304	513,210	83,105	189,747	8,079
1931	23	3,366,359	556,817	102,750	13,935	24,315	1,394

Härav och av i övrigt kända förhållanden framgår, bland annat, att en årstillverkning av potatismjöl torde kunna uppskattas till i medeltal ungefär 150,000 deciton, varav drygt $\frac{9}{10}$ härröra från Kristianstads och Blekinge län. Vidare utvisa uppgifterna, att tillverkningen 1931 i hög grad begränsats.

Lagren av potatismjöl torde hösten 1931 hava uppgått till icke mindre än ungefär 160,000 deciton — drygt ett års konsumtionsbehov — men nedbringades under konsumtionsåret 1931/1932 i den omfattning, att ingående lagret hösten 1932 uppskattats till cirka 60,000 deciton.

De priser, som tillverkarna erhållit för 1 kilogram potatismjöl, torde hava varit i runda tal:

¹ Siffrorna *utom* parentes ange antalet till gruppen »5d Stärkelsefabriker» i den officiella industristatistiken hörande anläggningar, siffrorna *inom* parentes avse hela antalet fabriker, vid vilka tillverkning av potatismjöl förekommit. Tillverknings-siffrorna hänföra sig till sistnämnda antal.

År 1911	24 öre	År 1927	24 öre
» 1912	22 »	» 1928	41 »
» 1913	21 »	» 1929	35 »
» 1924	45 »	» 1930	25 »
» 1925	33 »	» 1931	20 »
» 1926	25 »	» 1932	15 » .

Av en normal årstillverkning av potatismjöl, cirka 150,000 deciton, torde användas

för hushållsändamål	cirka	40,000 deciton
» sagogrynstillverkning	»	7,000 »
» tillverkning av dextrin	»	7,000 »
» charkuteriändamål	»	28,000 »
» textiländamål	»	28,000 »
» glykostillverkning	»	40,000 »

Summa cirka 150,000 deciton.

Tullsatsen per 100 kilogram är för potatismjöl liksom för dextrin och stärkelseklister 20 kronor samt för stärkelsesocker och stärkelsesirap 23 kronor 50 öre.

Mellan ett stort antal tillverkare av potatismjöl har bildats en sammanslutning för beredande av tryggad och ekonomiskt lönande avsättning av potatisstärkelse. Sålunda har Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. varit verksam i detta syfte sedan hösten 1927. Enligt föreningens stadgar står inträde i föreningen öppet för envar, som vid fabrik i Sverige producerar stärkelse (potatismjöl). Medlem deltar i föreningen med endast en insats. Dessutom erlägges årsavgift, som bestämmes å föreningsstämma och utgår per deciton till föreningen levererat potatismjöl. Medlem är pliktig att till föreningen leverera hela sin årstillverkning av potatismjöl till det pris, styrelsen bestämmer, dock får undantagas vad till medlemmens eller dennes inhemska potatisleverantörers hushållsbehov erfordras. Föreningen, som torde representera ungefär tre fjärdedelar av landets potatismjölstillverkning, har sökt få produktionen anpassad efter avsättningsmöjligheterna. Sålunda hava dess medlemmar vissa år enligt bestämda grunder begränsat sin tillverkning i syfte att förebygga överproduktion och prisfall. De tillverkade varorna hava ställts till föreningens förfogande, och föreningen har sökt uppehålla vissa för producenterna skäliga pris. Genom denna sammanslutning torde avsevärda fördelar hava vunnits för potatismjölstillverkarna och odlarna. Emellertid hava vissa tillverkare ställt sig utanför sammanslutningen, vilket vållat betydande svårigheter för föreningen att genomföra en för producenterna tillfredsställande sanering av potatismjölsmarknaden. Ur föreningens styrelseberättelse för tiden 1 oktober 1931—30 september 1932 må härom anföras följande:

»Vår strävan har varit att söka förmå samtliga stärkelseproducenter att ingå i vår förening och att anpassa produktionen av potatismjöl efter vad som kan finna avsättning inom landet, men på grund av att tillslutningen icke blivit så allmän, som behovet påkallat, har det nu inträffade prisfallet icke kunnat hindras. Utom vår förening stående ha nämligen, i hägn av ett genom Stärkelseföreningen åstadkommet lönande prisläge, producerat allt för mycket och därigenom vållat så stora olägenheter för näringen och vår förening, att vi icke längre sett oss i stånd, sedan det blev uppenbart att 1932 års potatisskörd skulle bliva riklig, hålla potatismjölpriset uppe.

I god tid hade vi emellertid i skrivelse till alla utom vår förening stående riktat en uppmaning att till förekommande av prisfall ingå i föreningen och påpekat, att om så skedde, skulle potatismjölpriset genast kunna komma upp till omkring 30 kronor per säck. Vi framhöllo, att vi tidigare gjort dylika framställningar, och att det nu var sista gången det skedde. Dock lände hänvändelsen till negativt resultat, blott ett fåtal sade sig vara beredda till anslutning. Troligen resonerade de flesta utomstående som så: 'Stärkelseföreningen kommer nog att som hittills göra vad den kan för att hålla priset uppe, vi stanna utanför föreningen och slippa då alla bördorna men tillgodogöra oss fördelarna'. Vi ha sålunda både gjort vad vi kunnat för ökad tillslutning och upplyst de utomstående om vad som kommer att ske, om splittringen fortfar.

Vid säsongens slut nödgades vi låta det bliva fri prisbildning, och potatismjölet sjönk till omkring 20 kronor per 100 kilogram, ett för potatisodlarna förlustbringande pris.»

Då hittills gjorda försök att förena alla potatismjölstillverkare i en organisation icke lett till resultat, har i anledning av de inledningsvis omnämnda framställningarna samt med hänsyn till under nästa konsumtionsår befarade än mer försvårade avsättningsförhållanden för potatis — särskilt fabrikspotatis — inom jordbruksdepartementet övervägts, huruvida och på vad sätt åtgärder från statens sida borde vidtagas för frågans ordnande. De överväganden, som sålunda ägt rum, hava resulterat i en *promemoria* med förslag till reglering av tillverkningen av potatismjöl. Detta förslag innebär, att fabriksmässig tillverkning av potatisstärkelse (potatismjöl) göres beroende av särskilt tillstånd. Dylikt tillstånd meddelas av Kungl. Maj:t eller, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande, av viss statsmyndighet. Emellertid har ansetts lämpligt, att det vid regleringen i viss mån bygges på den verksamhet, som under de senaste åren bedrivits av Sveriges stärkelseproducenters förening. Med hänsyn härtill har förutsatts, att rätten att meddela tillstånd också skulle kunna av Kungl. Maj:t överlätas antingen å nämnda förening eller å någon för ändamålet bildad ny sammanslutning av tillverkare av potatismjöl, därvid borde fordras, att sammanslutningen vore organiserad såsom ekonomisk förening, i vars stadgar funnes intagen bestämmelse därom, att inträde i föreningen stode öppet för envar, som vid fabrik i Sverige tillverkade potatismjöl. För dylik överlåtelse skulle vidare gälla såsom villkor, att föreningen omfattade medlemmar med en årstillverkning 1932 av minst

75 procent av den sammanlagda fabriksstillverkningen i riket sagda år av potatismjöl, att föreningen funnes bereda trygghet för en ändamålsenlig och god skötsel av sin verksamhet, samt att föreningen i fråga om prissättning vid försäljning av potatismjöl och andra produkter av potatis samt vid inköp av potatis så ock i fråga om sin verksamhet i övrigt underkastade sig den kontroll, som Kungl. Maj:t föreskreve. Tillika skulle fordras, att föreningen vid utövändet av rätten att meddela tillstånd iakttog de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t härutinnan meddelade.

I promemorian har framhållits, att meningen med den föreslagna anordningen givetvis ej vore att förhindra tillverkning av potatismjöl, utan att medelst licens giva envar av de nuvarande tillverkarna rätt att under vissa villkor tillverka sin skäligen anpart av den för året behöfliga stärkelsemängden. För underlättande av produktionens uppdelning å de olika fabrikerne borde föreskrivas, att ansökan om tillverkningsrätt årligen skulle ingivas före viss bestämd dag, förslagsvis den 1 september. Emellertid har jämväl betonats, att det icke vore tillfyllest, att på antytt sätt reglera produktionens storlek. Också prisbildningen borde regleras. I dylikt hänseende borde såsom villkor för erhållande av tillverkningslicens stadgas skyldighet för tillverkaren att såväl vid inköp av råvaran, potatis, som vid försäljning av den färdiga produkten tillämpa en prissättning, som godkändes av Kungl. Maj:t. Tillika borde det åligga tillverkaren att, om licensgivaren så påfordrade, ställa hela sin tillverkning av potatismjöl, med undantag dock för vad som erfordrades till tillverkarens eller dennes inhemska potatisleverantörers hushållsbehov, till licensgivarens förfogande mot visst pris. Härigenom skapades ett faktiskt försäljningsmonopol för potatismjöl, som borde kunna så handhavas, att det skänkte potatisproducenterna största möjliga fördelar såväl beträffande pris som avsättningskvantitet, samtidigt som andra berättigade intresser ej behöfde trädas för nära. Enligt vad i promemorian anförts skulle, därest vid fabrikerne på ifrågavarande sätt reglerade leveranser av potatismjöl tillämpades ett pris av exempelvis 23 öre för kilogram, möjliggöras betalning till potatisodlaren av ungefär 2 kronor för hektoliter 18-procentig potatis. I promemorian uttalas, att det organ (licensgivaren), till vars förfogande potatismjölproduktionen ställdes, genom ett måttligt pristillägg å mjöl för hushålls- och andra vanliga ändamål kunde skaffa sig medel att användas för försäljning till särskilda ändamål av extra kvantiteter potatismjöl till nedsatt pris, varigenom alltså avsättningsmöjligheterna för varan skulle kunna utvidgas till nya områden (exempelvis export).

Den kontroll som, enligt vad förut anförts, licensgivande förening skulle vara underkastad, har i promemorian avsetts skola utövas av en särskild av Kungl. Maj:t tillsatt nämnd. På denna nämnd borde jämväl ankomma att hava kontroll över att licenstagarna fullgjorde sina i det föregående omförmälda åligganden. Viss bokföringsskyldighet och uppgiftsplikt till

nämnden borde för sådant ändamål åvila licenstagarna. Kostnaderna för nämnden borde bestridas av för Kungl. Maj:t tillgängliga medel. Kostnaderna för föreningens verksamhet borde bäras av föreningen. Licenstagare, som ej vore medlem av föreningen, borde åligga att, då tillstånd meddelades, såsom bidrag till sistnämnda kostnader till föreningen betala viss av Kungl. Maj:t bestämd avgift för varje fullt 100-tal deciton potatismjöl, tillståndet avsåge.

Promemorian utgår från att, då rätten att meddela tillstånd överlättes å förening, som nyss sagts, föreningens handhavande av förevarande verksamhet närmare reglerades i särskilt avtal. Härvid borde, enligt vad i promemorian framhålles, tillses, att licensförfarandet sålunda tillämpades, att envar, som något av åren 1930, 1931 och 1932 fabriksmässigt tillverkat potatismjöl, erhöle tillstånd att bedriva sådan tillverkning. Såsom villkor härför borde dock föreskrivas, att uteslutande svensk potatis komme till användning. Varje tillverkares andel i årstillverkningen för hela riket borde bestämmas i förhållande till storleken av den tillverkning, som i medeltal för år ägt rum vid vederbörande fabrik under de av åren 1930, 1931 och 1932, då tillverkning därstädes bedrivits. Om föreningen i nu angivna avseenden förföre felaktigt, borde det tillkomma Kungl. Maj:t att ombesörja rättelse. För möjliggörande av kontroll över föreningens verksamhet borde föreningen vara skyldig att hava sin bokföring ordnad på härför lämpligt sätt. Föreningens böcker och andra handlingar borde hållas tillgängliga för den i det föregående omförmälda nämnden. Föreningen borde jämväl förpliktigas att efter framställning av nämnden till denna avgiva de uppgifter angående verksamheten, nämnden funne erforderliga. Årligen, sedan skörden av svensk potatis kommit i marknaden, borde föreningen så snart ske kunde, upprätta förslag till prissättning att, på sätt förut nämnts, av tillverkarna av potatismjöl tillämpas vid försäljning av potatismjöl och andra potatisprodukter samt vid inköp av potatis. Förslaget borde innan det vunne tillämpning underställas Kungl. Maj:t för godkännande. Underlåtenhet att fullgöra de i avtalet stadgade skyldigheter borde vara förbunden med vitespåföljd för föreningen.

I promemorian har förutsatts, att anordningen skulle träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t bestämde, och gälla till och med den 30 juni 1935.

Över ifrågavarande förslag hava efter remiss yttranden avgivits av lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, länsstyrelserna i Blekinge och Kristianstads län samt styrelsen för Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. Kommerskollegium har bifogat till kollegiet inkomna yttranden i ärendet från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Jönköping, Sveriges kemiska industrikontor samt biträdande ombudsmannen därstädes Peter Fitger.

Lantbruksstyrelsen har anfört, att det i nuvarande läge, då en betydande minskning i avsättningen av för bränneriändamål användbar fabrikspotatis

tis utav 1933 års skörd torde vara att motse och den rådande jordbrukskrisen därigenom måste bliva särskilt kännbar för de potatisodlande trakterna inom Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län, framträdde ett starkt behov av effektiva åtgärder för potatisens avsättning. Dylika åtgärder syntes styrelsen så mycket mer angelägna, som enbart inom anförda områden fölle tillhopa 27.5 procent eller drygt en fjärdedel av Sveriges hela potatisareal. Styrelsen har förklarat sig icke hava annat att erinra mot det föreliggande förslaget än som framginge av följande av styrelsen gjorda uttalande.

Den enligt lantbruksstyrelsens mening mest svårlösta frågan vore icke vare sig regleringen av tillverkningen av potatismjöl eller av priset på dylikt mjöl, utan regleringen av tillförseln utav potatis till pris, som tillgodosåge de jordbrukare, som för sin utkomst i högre grad än andra jordbrukare vore beroende av potatisodling för bland annat förevarande ändamål. Det torde nämligen kunna förutses att, om priset å potatisstärkelse höjdes, jordbrukare å från respektive fabriker avlägsna orter komme att, särskilt vid rik och gynnsam skörd, tillföra sin potatis denna marknad. Om också vinsten på grund av fraktkostnaderna skulle bliva obetydlig, så vore en sådan försäljning dock att föredraga framför att använda potatis till kreatursfoder eller i sämsta fall att låta ett icke säljbart överskott nedruttna.

Såvitt lantbruksstyrelsen kunde finna, hade i ärendet icke ifrågasatts någon lösning av den enligt styrelsens mening för regleringsförslagets rationella genomförande viktiga frågan om en för jordbrukarna ändamålsenlig reglering av *potatisproduktionen* och avsättningen därav inom de trakter av landet, som närmast skulle beröras av den tillämnade regleringen. Av skäl, som nyss anförts, torde det nämligen vara nödvändigt tillse, att i trakter, där jordbrukarna i allmänhet vore för sin utkomst hänvisade till odling av potatis, rätten till leverans av potatis för stärkelsefabrikation förbehölles sådana jordbrukare. Frågan bleve då närmast, hur en sådan åtgärd lämpligen skulle kunna genomföras. Att åstadkomma en ordnad clearing på ifrågavarande område för ernående av frivillig prisutjämning mellan fabriks- och matpotatis syntes otänkbart. Däremot torde varje stärkelsefabrik kunna tilldelas visst produktionsområde, inom vilket odlarna sammanslöte sig i potatisodlarföreningar, vilkas medlemmar antingen gemensamt eller var för sig skulle träffa avtal med respektive fabrik om leverans av viss kvantitet potatis till ett före odlingens definitiva planerande fastställt, efter stärkelsehalt beräknat minimipris. Såsom villkor för erhållande av minimipris torde böra gälla, att odlare tillhörde med stärkelsefabrik samarbetande förening, som även borde kunna handhava försäljning av potatis för andra ändamål och därigenom — i de fall då även matpotatis odlades — medverka till standardiserad sortering och förpackning av för den allmänna handeln avsedd potatis.

Kommerskollegium har — under åberopande av de till kollegiet inkomna yttrandena, vilka samtliga gå i avstyrkande riktning — förklarat sig hysa starka betänkligheter mot tillgripande av statliga åtgärder av ifrågavarande slag, med mindre dylika mått och steg skulle visa sig för folkhushållet i dess helhet eller för viss viktig närings bestånd oundgängligen nödvändiga. Att så skulle vara händelsen beträffande förevarande

näringsgrenar — stärkelseindustrien och den därav i viss mån beroende potatisodlingen i särskilda delar av landet — kunde enligt kollegiets mening knappast anses till fullo ådagalagt. Kollegiet har vidare anfört i huvudsak följande.

Skulle emellertid en dylik reglering, närmast med hänsyn till potatisodlarnas läge, anses ofrånkomlig, finge kollegiet framhålla den synnerliga vikten av att såväl utformningen som tillämpningen av hithörande bestämmelser skedde på sådant sätt, att såväl ett ensidigt gynnande av vissa odlareintressen som alltför betungande verkningar å de industrier, som använde potatismjöllet i sin tillverkning, måtte undvikas. Bland de industrier, som i sådant hänseende och med hänsyn till sin konkurrensförmåga vore i särskilt hög grad beroende av, att ej råvaran i otillbörlig grad fördrades, finge framhållas glykos-, dextrin- och sagogrynstillverkningen.

Det torde sålunda föreligga viss anledning antaga, att vid genomförandet av en statskontrollerad prisreglering å den färdiga produkten för vinnande av det avsedda syftet ett högre pris komme att åsättas det för hushålls- och charkuteriändamål avsedda potatismjöllet än det, för vilket avsättning måste beräknas till förutnämnda industrier. Men då därjämte antyddes möjligheten av att genom ett tillräckligt högt pris å potatismjöllet för hushålls- och andra vanliga ändamål även möjliggöra en export till konkurrenskraftigt underpris, ansåge sig kollegiet böra här emot inlägga en bestämd gensaga. En dylik, under statlig medverkan organiserad dumping syntes nämligen stå i direkt strid mot de principer, som vid upprepade tillfällen från svensk sida hävdats i fråga om åtgärder, ägnade att förhindra en sanering av de internationella handelsförbindelserna och varuutbytet länderna emellan.

I fråga om prissättning av råvaran, potatisen, komme uppenbarligen ett visst motsättningsförhållande att uppstå mellan de odlare, vilka vore delägare i de erkända och privilegierade andelsfabrikerna för potatismjöl å ena sidan, och utomstående odlare å den andra, liksom även mellan andelsfabrikerna och övriga fristående tillverkare. För odlare, som vore delägare i andelsfabriker, kunde det, därest de erhöle företrädesrätt till leverans av potatis till respektive fabriker i förhållande till sina andelar eller till sin potatisodlade areal, uppenbarligen vara mer eller mindre likgiltigt, huruvida odlingsvinsten erhöles i form av ett relativt högt potatispris utan någon vinst på det tillverkade potatismjöllet, eller tvärtom på mjölpriset vid lågt potatispris. Detta förhållande, som kunde medföra ogynnsamma verkningar för övriga fabriker, vilka därigenom skulle kunna beredas svårigheter att konkurrera, skulle måhända kunna mötas därigenom, att samtliga potatisodlare i de trakter, där tillverkning av potatismjöl bedreves, bereddtes tillfälle till avsättning av fabrikspotatis i förhållande till sin odlade areal.

Beträffande tilldelning av viss tillverkningskvot till de bestående fabrikerna ansåge kollegiet det jämväl böra tagas i övervägande, huruvida icke särskilda hänsyn borde tagas till den genomsnittliga tillverkningen under en längre följd av år än perioden 1930—1932. En kvottilldelning, enbart baserad på nämnda års tillverkning, skulle nämligen kunna anses medföra ett mindre lämpligt gynnande av en del nystartade fabriker, vilkas tillkomst utgjort ett väsentligt hinder för en på frivillighetens väg genomförd reglering av tillverkningen.

Länsstyrelsen i Blekinge län har anfört, att, ehuru den föreslagna utvägen icke vore idealisk, länsstyrelsen likväl med hänsyn till dels det stora behovet av förbättrade avsättningsmöjligheter för jordbrukets produkter och dels att anordningen skulle bliva underkastad statlig kontroll och tillsyn, tillstyrkte densamma såsom ett experiment på området.

Länsstyrelsen i Kristianstads län har förklarat sig icke hava något att erinra mot förslaget under förutsättning att anordningen, såsom i promemorian angivits, erhöle allenast tillfällig giltighet.

Sveriges stärkelseproducenters förening har i princip anslutit sig till förslaget samt förklarat sig beredd att, om Kungl. Maj:t ville på föreningen överlåta rätten att meddela tillstånd på sätt i promemorian ifrågasatts, åtaga sig uppdraget. Beträffande detaljerna hava från föreningens sida framförts vissa erinringar. Sålunda har uttalats, att då olika uppfattningar kunde komma att göra sig gällande om vad som vore fabriksmässig tillverkning, regleringen i stället borde bestämmas att omfatta all tillverkning med undantag av sådan för eget hushållsbehov. Vidare borde, till förebyggande av att bestämmelserna kringginges, tillses, att regleringen komme att gälla ej blott prima potatismjöl utan även sekunda mjöl och avfall, s. k. gråmjöl. Den enligt promemorian föreslagna bestämmelsen, att rätten att meddela tillstånd icke finge överlåtas å förening, med mindre denna omfattade medlemmar med en årstillverkning 1932 av minst 75 procent av den sammanlagda fabriksstillverkningen i riket sagda år av potatismjöl, har föreslagits böra utbytas mot stadgande av innehåll, att den licensgivande föreningen skulle omfatta medlemmar med en årstillverkning under tiden 1 oktober 1929—30 september 1930 av minst 75 procent av fabriksstillverkningen nämnda tid av potatismjöl i Skåne och Blekinge. Som motivering härför har framhållits, att fabriker i Skåne och Blekinge, dit praktiskt taget hela produktionen vore förlagd, alla hade i stort sett samma tillverkningskapacitet, men att de senaste åren Sveriges stärkelseproducenters förening förmått sina medlemmar till minskad produktion, under det att utom föreningen stående tillverkare drivit sina fabriker normalt eller till och med under forcing. — Vad angår den tid, inom vilken ansökan om tillstånd att tillverka potatismjöl årligen borde inlämnas till licensgivaren, har ifrågasvarande förening ansett lämpligt, att ansökan om tillverkning för det tillverkningsår, som började den 1 oktober, borde vara ingiven före den 1 februari samma år. Tillika har föreslagits, att besked i anledning av ansökningen borde lämnas sökanden före den 1 mars, varigenom skulle vinnas, att odlingen av potatis kunde anpassas efter den medgivna tillverkningskvantiteten. Den i promemorian föreslagna grunden för bestämmandet av sagda kvantitet, eller storleken av den tillverkning som i medeltal för år ägt rum vid vederbörande fabrik under de av åren 1930—1932, då tillverkning därstädes bedrivits, har föreningen ansett innebära risk för orättvisor. Föreningen har härutinnan anfört, att fall

förekomme, då fabrik av en eller annan anledning ett år alldeles särskilt begränsade sin produktion eller kanske till och med stode stilla. Även motsatsen inträffade, nämligen att fabrik ett år hade alldeles särskilt stor tillverkning. Inom föreningen hade därför uppgjorts en längd över vederbörande fabrikers tillverkning under åtta år närmast innan föreningen började sin verksamhet (1919/1920—1926/1927). Medeltalet därav hade ansetts såsom vederbörande fabriks normal tillverkning, och på denna basis hade inskränkningarna av medlemmarnas tillverkning föreskrivits, dock med någon jämkning i särskilda fall. För nytillkommen fabrik hade tillverkningskvantiteten bestämts i förhållande till tillverkningen vid äldre fabriker av samma storlek. Vid ett licensförfarande sådant som det i promemorian föreslagna borde med hänsyn till det nu anförda den licensgivande föreningen erhålla rättighet att i huvudsak enligt angivna beräkningsgrund uppgöra förslag, vilket därefter skulle underställas den i promemorian omförmälda nämnden och fastställas av denna eller eventuellt av Kungl. Maj:t. — Föreningen har slutligen anført, att då det vore ett känt faktum, att en del fabriker, särskilt de mindre, till följd av hygieniska och andra orsaker ej vore i tillfälle att tillverka ett ensartat prima potatismjöl, ävensom på den grund att framställningen av torrt prima potatismjöl i regel torde bliva dyrare vid småfabriker än vid större, det vore synnerligen önskvärt, om den licensgivande föreningen kunde beviljas tillstånd av nämnden att i dylika fall påkalla leverans av otorkad vara.

Odling av potatis för tillverkning av potatismjöl har sedan många år framför allt ägt rum inom vissa sand- och grusjordsdistrikt i södra Sverige, där med hänsyn till jordens beskaffenhet annan odling icke kunnat i större utsträckning med fördel bedrivas. De otillfredsställande förhållanden, vilka för närvarande råda i fråga om tillverkningen och avsättningen av potatismjöl, äro ägnade att för dessa jordbrukare medföra allvarliga svårigheter. Viss reglering av hithörande spörsmål synes till följd härav önskvärd, därvid målet bör vara att till ett för producenterna skäligt pris vinna avsättning för största möjliga myckenhet potatismjöl. Hade Sveriges stärkelseproducenters förening eller annan liknande sammanslutning lyckats att i sig samla alla tillverkare av potatismjöl, skulle ifrågasvarande organisation kunnat av egen kraft åstadkomma sådan reglering. Genom den höga tullsatsen å potatismjöl, 20 öre per kilogram, är nämligen tillverkningen praktiskt taget skyddad från utländsk konkurrens. Då nu emellertid ej finnes någon sammanslutning med så stort inflytande på tillverkningen, prisbildningen och avsättningen, att frågan på denna väg kan lösas, torde förhållandena böra ordnas genom ingripande från statsmakterna. Den anordning, som förordats i det utremitterade förslaget, synes i stort sett innebära en tillfredsställande lösning. Genom det föreslagna licensförfarandet kan produktionen av potatismjöl regleras till sin

*Departements-
chefen.*

storlek så att den anpassas efter de antagliga avsättningsmöjligheterna, varjämte ett rättvist uppdelande av produktionsmängden olika fabriker emellan kan ske. Samtidigt erhålles möjlighet att reglera prisbildningen å såväl den färdiga produkten som råvaran.

Anordningen torde böra omfatta all tillverkning av potatisstärkelse (potatismjöl), som sker annorledes än för tillgodoseende av tillverkarens eget hushållsbehov. Att regleringen skall avse ej blott prima utan också sekunda potatismjöl ävensom s. k. gråmjöl torde följa utan särskilt stadgande. De grundläggande bestämmelserna i ämnet torde böra sammanfattas i en *förordning om tillverkning av potatismjöl*. Ett inom jordbruksdepartementet utarbetat förslag till sådan förordning torde få såsom bilaga fogas till detta protokoll. Enligt detta förslag skall, i överensstämmelse med principerna i det utremitterade förslaget, rätten att meddela tillstånd till tillverkning av potatismjöl vara förbehållen Kungl. Maj:t eller den, åt vilken dylik rätt av Kungl. Maj:t upplåtes. Den, som erhåller tillstånd, skall vara skyldig att underkasta sig de villkor, som kunna komma att föreskrivas av Kungl. Maj:t eller, med Kungl. Maj:ts medgivande, den särskilde licensgivaren. Tillsyn över förordningens efterlevnad skall, på sätt i remissförslaget stadgats, utövas av en särskild av Kungl. Maj:t tillsatt nämnd.

Lämpligt torde vara att rätten att meddela tillverkningslicens av Kungl. Maj:t anförtros sådan sammanslutning av tillverkare av potatismjöl, som med hänsyn till omfattning, organisation och övriga förhållanden kan anses garantera ett ändamålsenligt handhavande av verksamheten. De starkaste skälen synas tala för att rätten att lämna tillverkningslicens överlåtes å en nybildad förening.

Jag tillstyrker vad i det utremitterade förslaget anförts därom, att såsom villkor för erhållande av tillverkningslicens bör stadgas skyldighet för licenstagaren att vid inköp av potatis samt försäljning av potatismjöl och andra potatisprodukter tillämpa en prissättning, som godkännes av Kungl. Maj:t, ävensom att, om licensgivaren så fordrar, ställa hela sin tillverkning av potatismjöl, med undantag för vad som åtgår till husbehov åt tillverkaren och dennes potatisleverantörer, till licensgivarens förfogande mot av Kungl. Maj:t godkänt pris. På skäl, som framhållits av Sveriges stärkelseproducenters förening, synes licensgivaren även böra tillerkännas rätt att, enligt närmare bestämmande av Kungl. Maj:t eller den förut omförmälda särskilda nämnden, påkalla leverans av otorkad vara. Med billigheten överensstämmande synes vidare vara, att, för den händelse rätten att meddela licens överlåtits å viss förening, licenstagare, som ej är medlem av föreningen, åläggas att, såsom bidrag till föreningens kostnader, till denna betala viss av Kungl. Maj:t bestämd avgift, beräknad efter den myckenhet potatismjöl, licensen avser. Ur kontrollsynpunkt erforderlig bokförings- och uppgiftsskyldighet bör åvila licenstagaren.

Ansökning om tillstånd till tillverkning av potatismjöl torde årligen

böra vara ingiven inom den tid, som Kungl. Maj:t i särskild ordning kan komma att bestämma. Uppenbarligen skulle det vara en fördel, om, såsom Sveriges stärkelseproducenters förening föreslagit, tillverkningskvantiteten för varje sökande kunde så tidigt fastställas, att vederbörande potatisleverantör finge möjlighet att anpassa sin potatisproduktion med hänsyn därtill. Angelägenheten härav torde till kommande år böra beaktas. Fördelningen mellan licenssökandena av årstillverkningen för hela riket bör naturligtvis ske så rättvist som möjligt, därvid storleken av sökandenas årliga *normala* tillverkning före den 1 januari 1933 bör tagas till utgångspunkt. Fastställandet av de närmare grunderna för fördelningen torde få ankomma på Kungl. Maj:t. Hänsyn torde härvid böra tagas till de synpunkter, som på denna fråga anlagts av kommerskollegium och nyssnämnda förening.

Anordningen torde tillsvidare icke böra förlänas giltighet för längre tid än till och med det tillverkningsår, som utgår den 30 september 1935. Därrest rätten att meddela tillstånd överlåtes å viss förening, bör detta ske genom skriftligt avtal, däri föreningens skyldigheter bestämmas i anslutning till vad i det utremitterade förslaget angivits, i den mån ej annat följer av vad jag i det föregående anfört.

Ledamöterna i den nämnd, som, på sätt framhållits, bör tillsättas för handhavande av tillsynen över regleringen, torde kunna till antalet begränsas till tre jämte suppleanter för dem. Vid valet av ledamöter torde böra iakttagas, att såväl potatisodlarnas och potatismjölstillverkarnas intressen som även konsumentintresset vederbörligen tillgodoses.

Lantbruksstyrelsen har ifrågasatt, att i samband med regleringen av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl jämväl borde regleras potatisproduktionen och avsättningen av potatis. Potatismjölsfabrikerna torde ofta tillhöra andelsföreningar, däri potatisodlarna själva äro delägare. För sådana fall synes något ingripande från statens sida i av lantbruksstyrelsen angivet syfte icke vara påkallat. I övriga fall torde det finnas anledning antaga, att tillverkarna av potatismjöl vid sina potatisköp i främsta rummet komma att hålla sig till sina hittillsvarande leverantörer, vilka i allmänhet torde vara jordbrukare i de trakter av landet, för vilka förevarande anordning närmast avser att lända till gagn. Skäl till antagande att tillverkarna skulle förfara på annat sätt än det nu nämnda synes så mycket mindre föreligga, som förslaget utgår från att alla inköp skola ske till vissa av Kungl. Maj:t godkända priser och tillverkarna sålunda ej hava möjlighet att genom inköp från andra landsdelar pressa potatispriserna. Av intresse är givetvis, att leveranserna bliva fördelade mellan de nyssnämnda jordbrukarna efter skäligen grunder. Jag förutsätter, att tillverkarna i görligaste mån komma att söka tillgodose de berättigade anspråk, som härutinnan kunna uppställas. Skulle det visa sig, att frågan icke kan på detta sätt tillfredsställande lösas, torde särskilda åtgärder få tagas under övervägande.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att antaga det såsom bilaga till detta protokoll fogade förslag till förordning om tillverkning av potatismjöl.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Rune Thygesen.

Bilaga.

Förslag
till
förordning om tillverkning av potatismjöl.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Tillverkning av potatisstärkelse (potatismjöl) annorledes än till förbrukning i eget hushåll må icke äga rum utan tillstånd av Kungl. Maj:t eller den, åt vilken rätten att meddela sådant tillstånd av Kungl. Maj:t överlåtes.

2 §.

Närmare föreskrifter angående de villkor, under vilka tillstånd må åtnjutas, meddelas av Kungl. Maj:t ävensom, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande och i samband med tillståndets lämnande, av den, åt vilken rätten att lämna tillstånd må hava överlåtits.

3 §.

Tillsyn över efterlevnaden av denna förordning utövas av en utav Kungl. Maj:t därtill förordnad nämnd. Erforderliga föreskrifter rörande nämndens sammansättning och verksamhet meddelas av Kungl. Maj:t.

4 §.

Den, som olovligen tillverkar potatismjöl, straffes med dagsböter och have förbrutit varan. Kan varan ej tillrättaskaffas, skall värdet gäldas.

Uraktlåter någon, vilken erhållit tillstånd enligt denna förordning, att ställa sig till efterrättelse behörigen meddelad föreskrift eller lämnar någon oriktig uppgift i avseende å förhållande, beträffande vilket uppgiftsskyldighet jämlikt sådan föreskrift åligger honom, straffes med dagsböter.

5 §.

Fortsätter någon under tid då han är ställd under åtal för förseelse mot denna förordning samma förseelse, skall han för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till särskilt ansvar.

6 §.

Husbonde ansvarar för förseelse mot denna förordning, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen

begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja.

7 §.

Förseelse mot denna förordning lyder under allmänt åtal, som anhängiggöres vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna förordning, ävensom förbruten vara tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna förordning träder i kraft den dag, Kungl. Maj:t bestämmer, och gäller till och med den 30 september 1935. I fråga om sådan under tiden för förordningens giltighet begången förseelse, som i förordningen avses, skall vad där är stadgat om påföljd av förseelsen gälla även efter sistnämnda dag.
